HADİS

AİHL / 10.SINIF

5.ÜNİTE: HADİSLERİN TENKİDİ

2. Metin Tenkidinde Ölçütler
Selim Akla Uygunluk ,Tarihî Verilere Uygunluk,
Dil ve Üslupta Tutarlılık

❑ Neler Öğreneceğiz?

- Selim Akla Uygunluk
- Tarihî Verilere Uygunluk
- Dil ve Üslupta Tutarlılık

2. Metin Tenkidinde Ölçütler

Hadis Tenkid Sistemi ikiye ayrılır:

- Sened Tenkidi
- Metin Tenkidi

Hadis tenkidi önce sened tenkidi ile başlar, ancak sened tenkidini metin tenkidi izler.

2.3. Selim Akla Uygunluk

Dinimize göre başlıca bilgi kaynakları:

- **Selim akıl,**
- **Vahiy,**
- **Salim duyulardır.**

Bir bilginin doğru kabul edilebilmesi için bu üç kaynaktan birine dayalı olması gereklidir. Bu kaynaklardan herhangi birine dayanmayan bilgi asılsız bilgidir.

2.3. Selim Akla Uygunluk

- Üç bilgi kaynağı (selim akıl, vahiy ve salim duyular) birbirini destekler ve birbirine ters düşmez.
- Bir başka deyişle Kur'an-ı Kerim ve sahih hadislerde yer alan bilgiler selim akıl ve salim duyularla çelişmez.
- Kur'an-ı Kerim’de ve sahih hadislerde selim akla aykırı ve mantık dışı hiçbir şey olamaz.

2.3. Selim Akla Uygunluk

- Peygamber Efendimizin başlıca bilgi kaynağı vahiydir. Ayrıca Allah'ın Elçisi, diğer peygamberler gibi fetânet (üstün zekâ) sahibidir.

  Bu nedenle hadis-i şeriflerde akıl ve mantık dışı bir ifadenin yer alması mümkün değildir.
- O halde bir rivayet, akıl ve mantık dışı bir içeriğe sahipse o rivayetin uydurma olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Örneğin:

“Nuh’un gemisi Kâbe’yi yedi defa tavaf ederek Makam’ın arkasında namaz kıldı.”

Bu rivayet akıl ve mantıkla bağdaşmamaktadır. Bu sebeple de ilim adamları bu rivayetin uydurma bir haber olduğunu söylemişlerdir.

(M. Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 188.)

- Halk arasında yaygın bir inanış olan Safer ayının uğursuz olduğu, kaza bela getireceği yönündeki söylentiler de hiçbir sahih hadise dayanmamaktadır.

- Bunlar akıl ve mantık dışı uydurma haberler niteliğindedir.

Ancak;
herhangi bir hadisin selim akla uygun olup olmaması meselesinde özellikle dikkat edilmesi gereken bir husus vardır.

2.3. Selim Akla Uygunluk

- Peygamber Efendimiz zaman zaman bize ahiret hayatı, cennet ve cehennem gibi konularda bilgiler vermiştir.
- Ahiret alemi, gayb alemidir. Yani bizim için bilinmezler ile doludur.
- Bu nedenle gaybî konularda bilgi veren bazı hadisleri salt akıl ile anlayabilmek her zaman mümkün olamaz.

Gayb alanında pekala akıl üstü bilgilerle karşılaşabiliriz. Bu durumda, okuduğumuz hadisi, akla aykırı bulup çabucak reddetmek gibi bir hataya düşmemeliyiz.

Örneğin:

**“Cennette öyle bir ağaç vardır ki
idmanlı bir ata binmiş olan kimse
onun bir ucundan diğerine yüz senede varamaz.”**

(Buhârî, Bed’u’l-halk, 8, Rikak, 51.)

Bu hadiste tasvir edilen ağacı akıl ile veya dünyada sahip olduğumuz bilgi ile anlamak pek mümkün değildir.

Ancak bu hadiste anlatılan ağacın dünyada değil cennette var olacağını gözden uzak tutmamalıyız.

Bu kadar büyük bir ağacın olmasını akla aykırı bulup hadisi reddetmek hatalı ve aceleci bir yaklaşım olacaktır.

2.3. Selim Akla Uygunluk

- Hadis metinleri, akla uygunluk bakımından tenkide tabi tutulduğunda, ölçü alınması gereken akıl, sağlıklı işleyen, selim bir akıl olmalıdır.

- Dar ve sığ ölçülerle düşünen bir akıl değildir.

2.4. Tarihî Verilere Uygunluk

- Sahih bir hadisin metni, doğruluğu bilinen tarihi bilgilerle uyumludur.
- Peygamber Efendimizin sözlerinde gerçeklerle bağdaşmayan bir ifadenin yer alması mümkün değildir.

Bir rivayet eğer tarihi bilgilere uygun değilse ya rivayet uydurmadır ya da ravilerinden biri onu aktarırken hata etmiştir.

Örneğin:

**“Soğuktan sakının.
Kardeşiniz Ebü’d-Derdâ’yı soğuk öldürdü.”**

Bu rivayet, tarihi bilgilerle çeliştiği için reddedilmiştir.

Çünkü Ebü’d-Derdâ isimli sahabi, Allah’ın Elçisi hayatta iken vefat etmemiş, Hz. Osman’ın halifelik yıllarına kadar yaşamıştır. Bu nedenle Peygamberimizin, Ebü’d-Derdâ’nın soğuktan öldüğünü söylemesi mümkün değildir.

(Ali el-Kârî, el-Masnû’, s. 46.)

**“Dünyanın ömrü yedi bin senedir.
Biz yedinci binin içinde bulunmaktayız.”
rivayeti de tarihi bilgilerle çeliştiği için uydurma kabul edilir.
Resul-i Ekrem’in vefatından bu yana bin dört yüz küsur sene geçmiş olmasına rağmen dünyanın hâlâ ayakta durması bu sözün hadis olmadığını ortaya çıkarır.**

(M. Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 186.)

2.4. Tarihî Verilere Uygunluk

Hadislerin tarihi verilere uygunluğu konusunda, kesinlikle bilinmesi gereken oldukça önemli bir konuya da değinmemiz gerekir:

Peygamber Efendimiz, şayet Allah (c.c.) tarafından kendisine bilgi verildiyse, yakın ve uzak geleceğe dair bazı haberler verebilir. Bu haberler ümmete verilen birtakım müjdeler olabileceği gibi bazı uyarıları da içerebilir.

2.4. Tarihî Verilere Uygunluk

AİHL /10/ HADİS

Resulullah, süt halası Ümmü Harâm'ın (r.a.) evinde uyuduğu bir gün gülümseyerek uyanmış ve "Ümmetimden ilk deniz seferi yapacak ordu cenneti kazanmıştır." buyurmuştu.

Ümmü Harâm bu güzel müjdeyi işitince:

-"Ya Resulallah, ben de onların içinde olacak mıyım?" diye sormuştu. Peygamberimiz de ona:

- "Evet, sen de onların içinde olacaksın" diye cevap vermişti.

(Buhârî, Cihad, 93.)

AİHL /10/ HADİS

Gerçekten de Peygamberimizin vefatından sonra,
Hz. Osman'ın halifelik yıllarında Müslümanlar deniz yoluyla Kıbrıs Seferine çıkmış ve Kıbrıs'ı fethetmişlerdir.
Ümmü Harâm da bu sefere katılmış, Kıbrıs'a ayak bastıkları esnada şehit olmuştur.

2.4. Tarihî Verilere Uygunluk

Bu hadis-i şerifte, Resul-i Ekrem Efendimize Allah (c.c.) tarafından, rüya yolu ile ileride gerçekleşecek bir fetih müjdesinin verildiği anlatılmaktadır.
Nitekim bu müjdeyi tarihi olaylar da doğrulamaktadır.

2.4. Tarihî Verilere Uygunluk

- Peygamber Efendimiz Allah'ın elçisi olduğu için, verdiği bilgiler vahiy kontrolündedir.
- Gelecek hakkında verilen haberler, müjde ve uyarılar içeren rivayetler, şayet sahih senedlerle aktarılmış ve güvenilir kaynaklarda yer almışsa bu hadisleri kabul ederiz.

2.5. Dil ve Üslupta Tutarlılık

Peygamber Efendimiz vahiyle bilgilendirilmekte, hikmetli ve özlü sözlerle konuşmaktaydı.

Arap dilini çok iyi bilirdi.
Onun sözleri, üstün anlatım özelliklerine sahip edebî sözlerdi.

2.5. Dil ve Üslupta Tutarlılık

Sadeliği sever, aşırılıklardan ve abartılardan uzak dururdu.

Her yönden tutarlı ve anlaşılır konuşurdu.

Bu nedenlerle hadis-i şerifler tutarlı,
anlamlı, edebî değer taşıyan,
sade, anlaşılır
ve
abartıdan uzak sözlerdir.

2.5. Dil ve Üslupta Tutarlılık

- ✓ Hadis diye aktarılan herhangi bir söz, tutarsız, saçma, abartılı ifadelerden oluşuyorsa, bu takdirde o sözün hadis olmadığını anlayabiliriz.

Mesela;

“Kim (ه) harfini tek gözlü yapmadan besmele yazarsa, Allah ona bir milyon iyilik yazar ve derecesini bir milyon defa yükseltir.”

sözü, uydurma bir rivayettir.

Harflerin belirli bir tarzda yazılmasının dini bakımdan hiçbir değeri yoktur.
Besmeleyi belirli bir tarzda yazdığı için bir kişiye bu kadar büyük bir karşılık verilmesi yersiz, anlamsız, abartılı ve tutarsızdır.

Böyle bir söz, Peygamberimizin üslûbuna uygun değildir. Bu nedenle uydurma olduğu açıktır.

(M. Yaşar Kandemir, Mevzu Hadisler, s. 182.)

Abartılı İfadeler İçeren Bir Örnek Daha Görelim:

**“Aşure günü oruç tutan kimseye Allah yetmiş yıl oruç tutup namaz kılmış gibi sevap verir.
On bin meleğin ve yedi semanın sevabını ona bağışlar.
O gün bir yetimin başını okşarsa, okşadığı her saç teline karşılık onu, cennette bir derece yükseltir.”**

(İbnu’l-Cevzî, Mevzûât, C 2, s. 202; Suyûtî, Leâlî, C 2, s. 92.)

Sahabe döneminden başlamak üzere ilim adamları, hadis metinlerini ele aldığımız bu başlıklar yönünden inceleyip değerlendirmişlerdir.

Gerçekten Peygamber Efendimize ait olan sözlerle sonradan uydurulan sözleri birbirinden ayıran titiz çalışmalar yapmışlardır.

Bir ilim adamı bir hadis hakkında “sahih” hükmü vermişse, o hadisin hem sened hem de metin tenkidinden geçtiğini ileri sürmüş demektir.

ÖZET OLARAK DİYEBİLİRİZ Kİ:

Güvenilir ve meşhur hadis kaynaklarında okuduğumuz rivayetler,
buraya kadar saydığımız bütün değerlendirmelerden geçmiş haberlerdir.

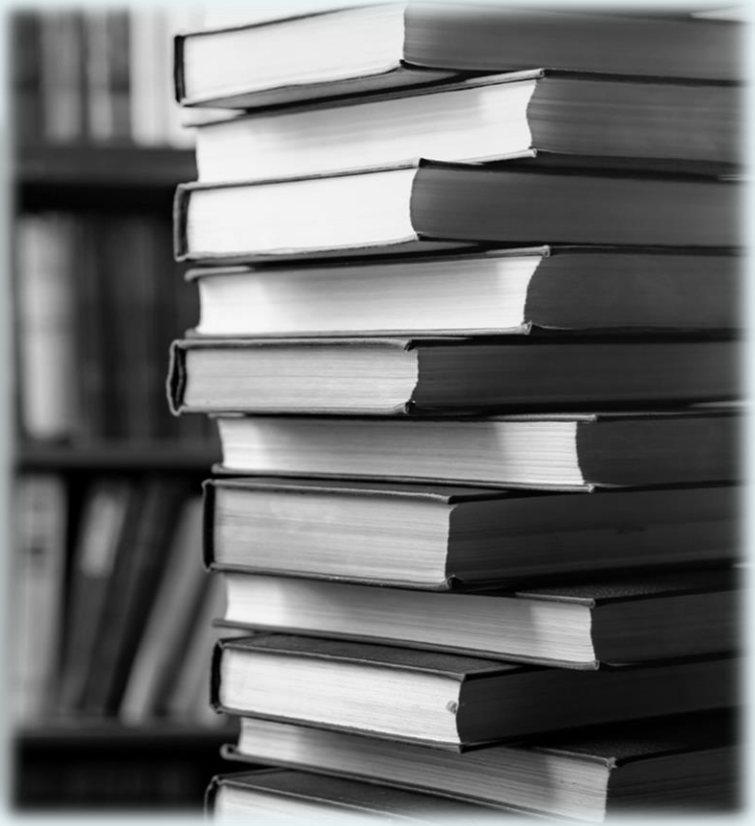

❑ Neler Öğrendik?

- Selim Akla Uygunluk
- Tarihî Verilere Uygunluk
- Dil ve Üslupta Tutarlılık

2. Metin Tenkidinde Ölçütler

AİHL /10/ HADİS

Hazırlayan
Sibel AKÇA